

Nog maar weinig gewerkt buiten standaardtijden

De 24-uurs economie de maat genomen

Buiten de standaard werktijden werken in ons land nog steeds maar weinig mensen. Op zaterdagmorgen werkt 15 procent, op zaterdagmiddag 11 procent en op de zondag 4 procent. Op de avonden werkt gemiddeld 7 procent en in de nacht is dit gemiddeld 1 tot 2 procent. Van een omvangrijke 24-uurs economie is in ons land nog lang geen sprake.

De discussie over de 24-uurs economie begon in ons land met de introductie van de Winkeltijdenwet door minister Hans Wijers van Economische Zaken. Deze wet trad op 1 juni 1996 in werking en had een grotere vrijheid in het werken op avonden en in het weekend tot gevolg. Winkels mochten voortaan van maandag tot en met zaterdag van 6 uur 's morgens tot 10 uur 's avonds open zijn. Tevens konden gemeenten jaarlijks maximaal twaalf zondagen aanwijzen als koopzondag.

Werken buiten de zogeheten standaard werktijden was op dat moment geenszins vanzelfsprekend. Sommigen beschouwden deze vorm van produceren als een welkome impuls voor de werkgelegenheid, anderen zagen er een bedreiging in van de (zondags-) rust en een risico voor een hogere werkdruk en stress.

Geen ongebreidelde groei

Twee jaar na de invoering van de wet bleek dat maar weinig bedrijven hun winkeltijden hadden aangepast. De effecten van de wet waren gering, bleek uit een inventarisatie van de effecten van de wet door Jorritsma van Economische Zaken. De activiteiten buiten de traditionele winkeltijden waren weliswaar toegenomen, maar van een ongebreidelde groei was geenszins sprake. Een groot aantal winkels sloot nog steeds op traditionele tijden de deuren. Dezelfde redenering gold volgens de minister voor de koopzondag.

TNO Arbeid heeft onlangs enkele duizenden werknemers en zelfstandigen gevraagd naar hun arbeidssituatie in brede zin en hun werktijden. De TNO Arbeidssituatie survey 2000 geeft de stand van zaken op dit punt.

Populaire dagdelen

Onder de werkenden in Nederland komen vier relatief onafhankelijke patronen voor in de (betaalde) werktijden. Er is een groep werkenden die vooral op ochtenden en middagen door de week werkt. Een tweede groep werkt relatief veel op ochtenden en middagen in het weekend. Een derde groep werkt vooral in de avond. Ten slotte is er een groep die veel in de nacht werkt.

Mensen die werken van maandag tot en met vrijdag overdag, werken weinig of niet op andere tijden. De meest populaire dag-

Arbeidssituatie survey

De *Arbeidssituatie survey* is opgezet om de arbeidssituatie van de beroepsbevolking in al zijn facetten te monitoren. In oktober en november 2000 is de *survey* voor het eerst uitgevoerd. Van de in totaal 8.230 benaderde werknemers en zelfstandigen, een aselecte steekproef uit de beroepsbevolking, stuurden 4.434 personen (53 procent) een ingevulde vragenlijst terug. In de *Arbeidssituatie survey* is informatie verzameld over demografische kenmerken van de werkenden, hun beroep en bedrijf, hun arbeidssituatie in brede zin en hun werktijden. In de vragenlijst hebben 3.518 respondenten aangegeven op welke dagdelen (ochtend, middag, avond, en/of nacht) en op welke dag van de week ze werken.

Het survey-onderzoek wordt gedaan door TNO Arbeid te Hoofddorp. Het is de bedoeling het onderzoek om de twee jaar te herhalen.

delen zijn de dinsdag- en donderdagmorgen. Dan werkt 86 procent van de werkenden. Daarna komen de maandag- en woensdagochtend (84 procent werkt dan). Gedurende de week zijn overdag de woensdagmiddag en de vrijdagmiddag het minst populair. Dan is de bezetting 79 en 76 procent.

En hoe wordt er gewerkt buiten de standaard werktijden? Op zaterdagmorgen werkt vijftien procent en op zaterdagmiddag elf procent. Op de avonden werkt gemiddeld zeven procent en in de nacht is dit cijfer gemiddeld een tot twee procent. Op zondag is het percentage vier (ochtend en middag). Als we er vanuit gaan dat er op een dagdeel inderdaad vier uur gewerkt wordt, betekent dit dat er gemiddeld in een weekend 34 procent van 4 uur = 1,4 uur gewerkt wordt.

Werk en huishouden

Bij de standaardwerkers zijn er de verwachte verschillen tussen mannen en vrouwen (mannen werken meer) en het maximum aantal dagdelen bij de 36- tot 45-jarigen. Opvallend is de negatieve samenhang tussen het aantal uren dat aan het huishouden wordt besteed en het aantal uren betaald werk: hoe meer iemand doet in het huishouden, hoe minder hij betaald werkt, en omgekeerd.

Weekendwerk wordt veel uitgevoerd door zelfstandigen. Zij besteden 0,98 dagdeel van de vier weekenddelen aan betaald werk. Bij werknemers ligt weekendwerk veel lager, variërend van 0,18 tot 0,30 dagdelen van de vier weekenddelen. Avondwerk wordt relatief veel gedaan door zelfstandigen, lager opgeleide personen, allochtonen, en personen die veel in het huishouden doen. Vooral dit laatste is opvallend. Blijkbaar gaan overdag het huishouden doen en 's avonds werken vaak samen. Ook nachtwerk gebeurt veelal door mensen die overdag het huishouden doen.

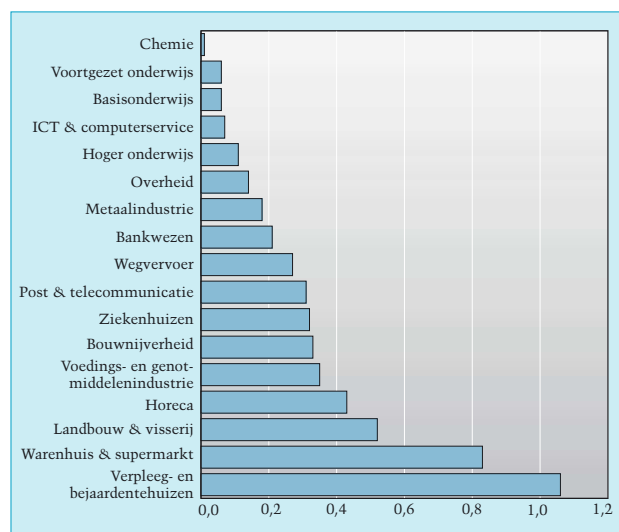
8-uur-plus

In verpleeg- en bejaardentehuizen, de horeca en warenhuizen en supermarkten worden nog het meest 's avonds of in het weekend gewerkt. In verpleeghuizen wordt gemiddeld op 1,06 van de vier weekenddelen gewerkt. Ook wordt op 1,38 van de zeven avonden gewerkt. Daarentegen zijn de overheid, de industrie, de financiële en zakelijke dienstverlening veel meer de sectoren waar vooral overdag en doordeweeks wordt gewerkt. In deze sectoren, de 'motoren van de economie', is van een 24-uurs economie dus nog geen sprake. De cijfers wijzen eerder naar een 8-uur-plus economie dan naar een 24-uurseconomie.

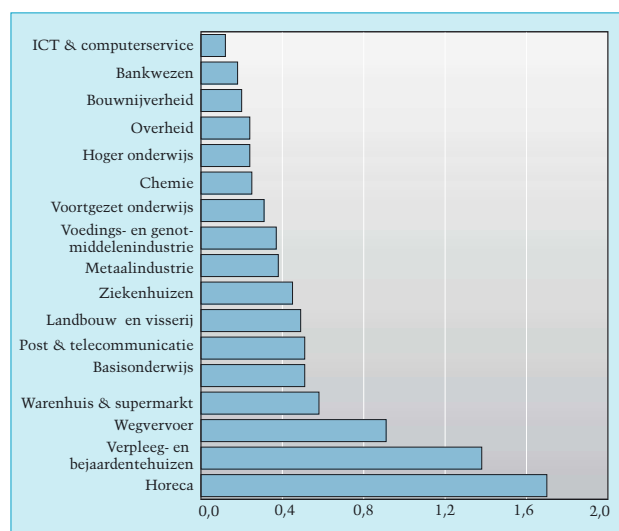
Traditionele kantooruren

Tijdbestedingsonderzoek door het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) bevestigt de resultaten van het eerste Arbeidssituatie survey. In het rapport stelt het SCP ook dat in ons land geen sprake is van een 24-uurs economie. De toename van de werkgelegenheid sinds 1995 heeft volgens het SCP zelfs vooral plaatsgehad tijdens de traditionele kantooruren. In vergelijking met 1995 werd in 2000 nauwelijks méér in de avonden, nachten en

Ochtenden of middagen betaald werk in het weekend naar branche, 2000

Avonden betaald werk per week naar branche, 2000

weekeinden gewerkt (+ 0,1 uur bij 20- tot 65-jarigen) en beduidend méér doordeweeks overdag (+ 1,9 uur). In die zin kan worden gesteld dat de Arbeidstijdenwet van 1995 geen schokkende veranderingen in de timing van betaald werk teweeggebracht heeft.

Peter Smulders (TNO Arbeid, Hoofddorp)

P. Smulders, F. Andries en F. Otten, *Hoe denken Nederlanders over hun werk? Opzet, kwaliteit en eerste resultaten van de TNO Arbeidssituatie Survey*. TNO Arbeid. (Hoofddorp 2001)
Trends in de tijd: een schets van recente ontwikkelingen in tijdsbesteding en tijdsordening. Sociaal en Cultureel Planbureau. (Rijswijk 2001)